

A HOARD FROM NÄS,
ÖSTERÅKER, UPPLAND,
FOUND IN 1704

BY

*GERT HATZ, ULLA S. LINDER WELIN,
BRITA MALMER, GAY VAN DER MEER
AND NILS LUDVIG RASMUSSEN*

CONTENTS

1. Fyndet anmäles och inlöses. Fyndets storlek. <i>The hoard reported and redeemed.</i> <i>Size of the hoard.</i> BM	280
Redigering av de samtida dokumenten: BM och NLR. <i>Contemporary documents: editing BM and NLR</i> <i>English summary</i>	290
2. Fyndplatsens identifiering. Läget under vikingatiden. <i>Identification of the site of the hoard. The situation in Viking times.</i> BM	291
<i>English summary</i>	298
3. Peringskiöld's manuskript. <i>Peringskiöld's manuscript.</i> BM	298
<i>English summary</i>	306
4. Peringskiöld's drawings. BM	307
5. The scholarly treatment of the hoard. NLR	310
6. The fate of the Olof Skötkonung coins from the Näs hoard. NLR	317
7. General numismatic comments. BM	331
8. Oriental Coins. USLW	333
9. The Byzantine Empire. BM	339
10. Deutsches Reich und Böhmen. <i>Germany and Bohemia.</i> GH.	340
11. England. GvdM	356
12. Scandinavia. BM	369

Sections 1-3 partly consist of excerpts from contemporary Swedish documents and have therefore not been translated into English. However, English summaries have been added to each of these sections.

The contemporary documents have been edited according to the following principles:

With a few exceptions the original orthography has been maintained.

Those parts of the text which were not written in Gothic lettering but in Roman script have been italicized.

Words or sentences which were struck out have been put within square brackets.

Unless stated differently, the documents quoted are preserved in the archives of the *Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien*, Stockholm, abbreviated *KVHAA*.

In the list of coins, pp. 335-372, and in Pl. 22-38, all coins which have been proved to be identical with coins in the Royal Coin Cabinet, have been marked with asterisks. Photographs of all coins marked with* are reproduced on Pl. 39-43.

1. FYNDET ANMÅLES OCH INLÖSES. FYNDETS STORLEK

(*The hoard reported and redeemed. Size of the hoard. English summary on
pp. 290–291*)

Den 12 maj 1704 undertecknade befallningsmannen Lars Roberg ett »Ödmjukt Memorial», riktat till sekreteraren i antikvitetskollegium, Johan Peringskiöld (fig. 1). Memorialet handlar om en myntskatt från vikingatiden, som några dagar tidigare, den 5 maj, hade påträffats på en Roberg tillhörig gård i Näs by, Österåkers sn, fågelvägen ca 20 km nordost om Stockholms centrum. Memorialet är skrivet i jagform och torde alltså innebära något för äldre tider så sällsynt som en strax efter fyndtillfället nedskriven ögonvittnesskildring.

Ödmjukt *Memorial* angående någre mynts opfinnande af åtskillige slags mynte Sorter tillskickat *Secreteraren* uthi *antiq: Collegio* Edle och Wälborne H:r *Jean Peringskiöldh*.

Förledit åhr 1703, begynte iag att iemna en afsoldh mangårdh här uthi Uplandh, Rooslagen österåkers skiepslags härad och åker Sochn och Nääs by benembdh, hwilken iag med en steenmuhr afdelt till 2:e små mangårdar, tagandes den öfwersta och högsta backan på nedersta gården till en 3 quarter diupt ungefehr, och kastade öfwer muren, hwarmed den nedersta delhen fyltes på öfra gården, föruthan annan jord som togs på andra ställen, å hwilka begge gårdar iag den sidstledne fembte Maj planterade några wilda trään af ask och lindh, och fant uthi jorden på nedra gården när intill muren /: der en ask är nu satter:/ ett gl:t gammalt lappat koppar becken, öfwerdeckt med en steenskierfwa deruthi lågh åthskillige slags mynte Soårter af åthskillige *inscriptioner*, och bilder, wägandes tilhopa treehundrade tiugu sex lodh, som säges merendels wara sexton lodigt; nederst i båttan war näfwer nederlagdh, men merendels förmultnadh, och kittilen af jorden aldeles förskiembdh och opätin, hwilken uthi högl: *antiq: Collegio* inlefwererad är; denna kittel stodh nu till ett quarter under iorden och in alles till en al:n med dett som i förledit åhr borttogs. Jämwähl är och i jorden der sammastedes något lengre upför backan, wester om gården, hwarest iag förledit åhr gräde en kryddeppa :/ funnes en gutin koppar *Medallie* om en Rds stoorleek hwilken på ena sydan är heel slät, men på andra sydan en engels

Fig. 1. Första sidan av Lars Robergs fyndberättelse, daterad den 12.5.1704. Skala ca 1:2. — The first page of Lars Roberg's report of the hoard, dated 12 May 1704.

Unimble Memorie augmented by many
of friends of office, saying the better
kind of Reverence by antiqu. Collegio &c.
Melburne H. Jan Perin. 1810.

[illegible]

bildh med ett *glob* i ena och en *Scepter* el:r klubba i andra handen, som och i underdån ödmjukheet i dett högl: Kongl: Majj: tz *Antiq: Collegio* inlefwerearas. Stockholm d 12 Majj A:o 1704.

Lars Robergh.

I det kungliga plakat om statens inlösningsrätt till fornfynd av metall, som utfärdades den 5 juli 1684, stadgas bl. a. att upphittaren skall »strax anten Oss sielfwe eller Wåre Gouverneurer och Landzhöfddingar det tillkänna gifwa, Skolandes dhesse strax ... en omständig berättelse göra både om Sielfwe Fyndet och Orten, dher dhet funnit är, då wij vthan drögzmål dhen anstalt wele låta göra, at deras andeel må dhem aflöst blifwa, men Wår och Chronones effter Lagh förbehållen». Kronans andel var $\frac{2}{3}$, upphittarens $\frac{1}{3}$. »Wij wele och, dher Wij dhen vprichtigheten hoos Finnaren förspörre, at han ingen ting vndandölier, vthan alt redeligen vptäcker, vthom den anpart som honom effter Lagh tilkommer, honom jämwäl medh något Nådetekn ihugkomma ...» Den som icke iakttar bestämmelserna i plakatet, skall däremot straffas strängt. Landshövdingar, häradshövdingar, »Befalningzmän» med flera åläggas att årligen var och en å sin ort anställa efterforskningar om några metallfynd blivit gjorda.¹

Roberg hade alltså dubbel anledning att författa sitt memorial, dels i egenskap av upphittare, dels i egenskap av ortens befallningsman (länsman). Denna nästan unika kombination syntes borga för att fyndärendet skulle komma att handläggas helt i enlighet med gällande bestämmelser. Vissa förvecklingar uppstod emellertid. Roberg uppger fyndets vikt till 326 lod (4,30 kg). I en annan källa, Kanslikollegii protokoll av den 17 maj 1704,² läses om samma fynd följande:

ANNO 1704 d 17 Maii

...

2. Secreteraren Peringskiöld blef inkallad, och tillspord om någon fougde ifrån Upland har gifwet an hoos honom de fynd af åtskillige slags gammalt mynt och annat, som en qvinns person /: hvilken nu var vid fulmakt tillstädes och vedertalt om den opfundna skatten i Åker Sochn: / menar att fougden antingen ej lærer hafva en gång nämt eller åtminstone ike oppenbarat hela partiet som är funnet! Secreteraren swarade att en fogde hade honom opwijst En hoop Engelskt Mynt samt något annat. Men att den åfwan nämde qvinns personen förmenar att fougden

¹ H. SCHÜCK, Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, II, Stockholm 1933, s. 363 ff.

² Riksarkivet.

lärer hafva ennu mykt af samma fynd i beholl. Fogden har allenast opgifwet 2 skålpunds wicht af sådane myntsorter: men folket säger att han har mycht mehr etc.

Collegium begärte att Secreteraren will förmana fogden till att riktigt angifva det som är funnet, med förhållande af de straff som han bör undergå der han annars görs: men der mot den belöning som HKMt har utfäst för dem som redeligen med slika fynder omgå.

Den 17 maj påstår man alltså, att Roberg angivit fyndets storlek till endast 2 skålpund (0,85 kg) och själv behållit resten, trots att Roberg i memorialet av den 12 maj förklarat att silvret vägde 326 lod (4,30 kg). Varför upplyste inte Peringskiöld om rätta förhållandet? Hade memorialet inte kommit Peringskiöld tillhanda, då han yttrade sig i Kanslikollegium? Eller är någon av skrivelserna feldaterad?

Senast den 3 juni synes Roberg vara befriad från misstankar, åtminstone temporärt. Denna dag är nämligen Peringskiölds kvitto »Uppå Kongl. Antiquitets Archivi wegnar» (fig. 2), daterat.

»Utaf den wid Näs by i Åkers sochn i Roslagen, dh. 5. Maj innewarande åhr, genom Befalningsmannen wälachtad H. Lars Robergh fundne Silfwerskatten, som tilsamans war 326 lod. är til Kongl. Majjts *Antiquitets Archivum* wtsökt och emottagit Etthundrade och Trettijo lod Silfwer ...»

Efter en kortfattad beskrivning av myntinnehållet fortsätter Peringskiöld:

»The öfrige såsom hel blinde och förnötte wägandes 196. lod, blefwo Befalningsmannen tillbaka lefwererade at förwandla som honom best behagar.»

Enligt 1684 års plakat var Robergs lagliga andel endast 1,43 kg silver. Peringskiöld lät honom behålla nästan dubbelt så mycket, 2,6 kg. Peringskiöld skulle knappast ha varit så generös om han misstänkt att Roberg hade gömt undan någon nämnvärd del av silvret utan att först visa upp det. Peringskiölds förklaring att närmare 2/3 av fyndet skulle ha bestått av »hel blinde och förnötte» mynt måste ses som en sanning med modifikation. Det verkliga förhållandet var väl snarare, att Peringskiöld helt naturligt hade svårigheter med identifieringen av vissa mynt, särskilt bland de tyska och skandinaviska myntgrupperna i fyndet, och därför betraktade dem som »blinde». Äldre tyska och skandinaviska mynt utgjorde vid denna tid i stort sett ännu outforskade ämnesområden.

Peringskiöld återkommer två år senare till inlösenfrågan i ett »Aller-

underdånigst Memorial», daterat den 20 juni 1706.³ Peringskiöld skriver bland annat:

»Wid skatthemmanet Näs i Åker sochn i Roslagen för et åhr sedan är i jorden funnin en wacker Silfr skatt av 326 lod, eller kanske något mehra ... hwilka befalningsmannen Lars Roberg på bemålte Näs gård wid några träns planterande funnit, och til Kungl. Mtz. Antiqt. Arch. inlefwereat hafwer til 130 lod Silfr in alles [förutan det blinda och förnötte Silfret som honom til salu qwarlemnades]i den wnderdånige tilförsicht at der emot blifwa hos H.K.Mt. af deras höggrefl. Excell: recom-mender at få åtniuta promotion til någon Mantals Commissarie tjenst; emedan för-wijsar det att han för sit angifwande af bemte fynd allenast fått beholla til salu det blinda och förnötte silfr.»

Ännu efter två år har Roberg uppenbarligen inte ihågkommit med något sådant »nådetekn» som omtalas i 1684 års plakat. Å andra sidan hade ju Peringskiöld återlämnat betydligt mera silver än vad som var Robergs lagliga rätt. Peringskiölds rekommendation av Roberg är anmärkningsvärd såtillvida som källmaterialet synes visa, att Peringskiöld anslutit sig till uppfattningen att Roberg aldrig visat honom fyndet i dess helhet. Huruvida rekommendationen ledde till något resultat är okänt. Senast år 1709 har Roberg flyttat till annan ort. Han är ej upptagen i 1709 års mantalslängd för Näs by.⁴

Peringskiöld synes knappast ha befitat sig om noggrannhet i detaljuppgifter. Tre ovan anförda dokument visar samstämmigt att fyndåret var 1704. Peringskiölds tidsuppgift i memorialet 1706 »för et åhr sedan» är alltså uppenbart felaktig. Felaktiga är också beteckningarna »skatthemmanet Näs» och »Näs gård». Fyndet anträffades, som nedan skall visas, på Västergården i Näs by.

Under åren 1705, 1706 och 1707 var Peringskiöld livligt verksam med att införskaffa kompletterande upplysningar om innehållet i Näsfyndet. Det måste huvudsakligen ha varit fråga om »det blinde och förnötte» silver som Peringskiöld enligt kvittot av den 3 juni 1704 själv återlämnat till Roberg och som efterhand spritts till olika personer. Peringskiöld lånade eller köpte sådana mynt som uppgavs härröra från Näs-

³ Efter koncept i KVHAA. Enligt benäget meddelande från museiassistent A. Platbärzdis, kan motsvarande skrivelse inte återfinnas i Riksarkivet.

⁴ Kammararkivet.

Fig. 2. Koncept till Peringskiölds kvitto, daterat den 3.6.1704. Skala ca 1:2. —
Draft of Peringskiöld's receipt, dated 3 June 1704.

fyndet, eller också arrangerade han byten. Genom brevkoncept, kvitton och andra anteckningar kan man följa Peringskiölds ansträngningar att för sin tillämnade publikation av fyndet få fram ett så fylligt material som möjligt.⁵

Till Peringskiölds kontakter hörde den myntintresserade bruksägaren Georg de Besche (1641–1711). De Besche skriver till Peringskiöld från Forsmarks bruk den 4 december 1705.⁶ Brevet, som är mycket informellt, berör huvudsakligen de Besches funderingar om förhållandet mellan mynt med Ethelreds namn och de olika kungarna med namnet Ethelred, men innehåller också några ord om Näsfyndet:

»... efter hr br Comoditet wenter iag huru många potentaters mynt der låg i den skatten som fans i Näs af Åker Sochn, kan henda att hr br har funnit mera mynth iblandh deh andra små pappren so man intet rett såg jynnom ...»

Mera upplysande är en anteckning om ett lån, daterad »13. dag juhl», men utan årtal, och ett brevkoncept med Peringskiölds handstil, daterat Stockholm den 14 januari 1706, men utan namngiven adressat. Av innehållet framgår att båda dokumenten rör ett och samma lån. Den 6 januari 1706 har Peringskiöld av vice pastorn i Österåker, Johan Agrelius, lånat 26 mynt ur Näsfyndet, som han 8 dagar senare återsänder.

»Af H. Johan Agrelius vice Pastor i Åkers sochn, låntagit 12. st. arabiska på en tråd; där ibland en iomsborgare. Noch 11. andra små, Engleske och Tyske fundne i näs skatten, och uttagne förr än de komo til Stockhl. Deraf hafr iag utbytt en liten tunn penning [som tilförene intet war ibland] som hade denna skapnad på första, och andra sidan.

(teckning av mynt som nr 397)

N.B. Thenna penning komer något när i likheten med den som Landshöfd :Hoghusen skickade mig. årh: ... funnen i Upl. bland arabiske.⁷

Item några arabiske, neml 3. med öglor, och gifwit andra af saña sorter igen.»

⁵ Keders uppgift år 1706, att fyndet (= Robergs andel?) lämnats till en guldsmed för nedsmältning, och att endast några få mynt räddats av Peringskiöld, synes betydligt överdriven (N. KEDER, Nummi aliquot diversi ex argento praestantissimi . . ., Lipsiae 1706, s. 3).

⁶ Forsmarks bruk ligger i östra delen av Uppland, väster om Öregrund.

⁷ Härmed avses troligen ett fynd som påträffades 1698 i Kumla, Boglösa sn, Uppland, »en anseelig skatt af gammalt swenskt samt arabiskt och Englskt mynt jämte några stora silfverringar». En del såldes av upphittaren till förbiresande, en del avyttrades i Uppsala och Enköping. Genom Landshövding Hoghusens förmedling erhöi Peringskiöld ur det stora fyndet »tweenne små penningar», H. SCHÜCK, a. a., IV, s. 113 f. I Peringskiölds anteckningar och koncept förekommer det inte sällan att årtalsuppgifter endast markerats med punkter. Jfr nedan, s. 310.

Konceptet till det tackbrev, varmed mynten återsändes, lyder:

Wyhrdige och wällärde Herr:

Dhe på Säby ifrån Eds. W. mig inhändigade 11. arabiske och 12. andra gl. penningar af Näs skatten, tog iag med mig til Stockholm, at jämföra emot de som til Kongl. Mtz Antiquitets Archivum inkomne äre til at betiena [orbi ervdito och] the wetgirige, är man sinnader aftaga och korteligen beskrifwa alla de särskilte mynte sorter som i thenna Näs skatten fundne äro. Jag har redan befunnit någre och tiugo konungar eller keisare och furstar som der ibland hafva sine mynt, uthi 2 eller 300 särskilte sorter. Af Eders Wyrldighets på Näs uthtagne penningar, har iag til Kongl. A. A. utbytt den [lilla] minsta och tunna penningen som hade thenna skapnad på twå sidor (teckning av mynt som nr 397)

Thenna har iag inthet funnit ibland i de andra af Befalm. Roberg hijt [inliefwererade] införde penningar, [han] thenne är liten til anseende och wärde, men rar och [unicus] sålsam, hwarföre beder iag om Eds. W. blefwo ännu warse någon sliik hos dem som några fått af thenna skatten, han wille den til K. Mtz. A. A. införskaffa, efter det skal lända til federnes Landets Luster och hittarnes eller ingifwarnes heder. Til hwad Konung och tijd denna penning hörer skal iag i beskrifningen will Gud genom trycket wptäcka. wtaf de arabiske hafwer iag wtbytt 3. med öglor och 2 andra som woro något different ifrån de här i Archivo funnos och hafwer iag gifwit andra af samma sorter igen, the andre som hafva thenne *inscription: Oddo dei grā Rex*, äro af then som kallas *Otto Magnus*, *Henrici Aucupis* son, som blef Konung i Tyskl. anno 936. och sedan Keisare 962. dödde 973. *Ethelred* 2. war K. i Engl. 948. dödde 954. Men *Ethelred* 3. blef Kong 977. och dödde 1011. *Bernhardus Dux* (*Saxoniae*;) lefde wid år 1012. the andre äro slagne i Cölnn och Augsburg, Thesse E. W. gl. penningar af Näs skatten haf (söndr.) iag sorterat och i små papper inlagt sosom dhe här innelycht med tacksägelse tillbaka sändas. Hwad E. W. ännu kan *contribuera* til thenna skattens uplysning med slike gamle som tilefwentys aftagne äre, beder iag [mig] at meddehlas mig til K. Mtz och fäderneslandets tienst. Helsar hans Ehrwyrldighet H Kyrkofadern,⁸ samt Befallningsmannen *Roberg*, honom förwäntar iag hiit inn i denna weka med the rara penningar han berättade sig ännu *a parte* hafwa, det skall lända til hans [stora] heder och beröm at alt redeligen angifwit blifwt hwarpå beskrifningen så mycket bättre [beskrifwas] inrättas kan. Jag förbl.

E. W.

St. d. 14. Jan.
1706.

tienstberedwillige.

På samma papper som anteckningen om lånet från Agrelius har Peringskiöld antecknat ytterligare ett lån.

⁸ Uttrycket »hans Ehrwyrldighet H Kyrkofadern» avser förmodligen adressatens, Johan Agrelius, fader, kyrkoherden i Österåker, Johannes Agrelius, 1634-1711. Johan Agrelius, f. 1676, kyrkoherde i Österåker 1711-1718, var i sin tur fader till den nedan omtalade skeppsbyggmästaren vid amiralitetet Johan Acrell och till läkaren Olof af Acrell. J. E. FANT-A. T. LÅSTBOM, Uppsala ärkestifts herdaminnen, 3, 1845, s. 471.

»Af Befalningsman L. Roberg lähntog iag 15. dag Juhl. 5. st. penningar, bland näs-skatten fundne, och förr uttagne, nembl.

1. grekisk, af Joh. Zimisces. 1. Ethelredi cum Sceptro.

1. dito cum galea cristata. 1. opräglad doch stampad penning, och 1 liten af denna skapnad.

(teckning av mynt som nr 399)»

Vid de båda Ethelred-mynten har två senare anteckningar tillfogats: »Sub. N° 54. införd, emot en i dupl. af N. 52» samt »til höger sub. n.º 20. utbytt.» Anteckningar om dessa byten återfinnes i manuskriptet, jfr nedan mynt nr 272 och 336.

Brevkonceptet visar samma drag som vi tidigare lagt märke till: in-exakta uppgifter (antalet mynt stämmer ej helt) samt ambivalens i förhållandet till Roberg. Denne säges ha »alt redeligen angifwit» — jämför ordalydelsen i 1684 års plakat »alt redeligen vptäcker» — samtidigt som Peringskiöld uppger att det inte funnits några små, »tunna» penningar bland de mynt som Roberg »hijt inlifwererade». Tydligt är emellertid att Peringskiöld inte sparade någon möda för att få ihop material både till sin publikation och till Antikvitetsarkivet.

En avskrift av ett brev till Peringskiöld undertecknat Peter Henning⁹ och daterat den 19 februari 1707 berättar följande.

Copia

Jag *incommoderar* kan hända Wälborne Hr *Secreteraren*, rätt nu på stunden köpte iag detta medföljande af en båtzman för 6 dl. kmt som har funnits då samma gång de förra penningarna fants i Åker socken, dette väger 2 1/4 lodh. Jag betalte honom strax, ty han låfwade komma med några peningar som hans bonde hade gömdt alt sedan, som han låfwade också komma til mig med, iag förblifr.

Welborne Hr Secreterarens
tienstwillige tienare

Stock. d. 19. Februari

A^o. 1707.

Peter Henning

Båtsmannens mynt vägde 2 1/4 lod (0,029 kg). Med en medelvikt av ca 1,5 g per mynt avsåg köpet högst 20 mynt. Något antikvitets- eller samlarvärde har inte beräknats. Betalningen 6 daler kmt utgick efter silvervärdet. 6 daler kmt motsvarade enligt 1705 års kurs knappt 1 riksdaler. Riksdalerns finvikt var 25,7 g. Enligt Robergs memorial var mynt-

⁹ Brevets innehåll berättigar till antagandet att Peter Henning är identisk med hovguldsmeden Petter Henning (Gläser), död 1713. Svenskt silversmide 1520–1850: Guld- och silverstämplor, Stockholm 1963, s. 84.

silvret i Näsfyndet 16-lödigt, men Peter Henning har betalat efter en något lägre finvikt: 29 g myntsilver beräknades motsvara knappt 25 g rent silver.

Prisuppgiften i Hennings brev ger en konkret belysning av Näsfyndets värde. Den stora skatten på minst 4,30 kg silver representerade ett ganska betydande kapital, ca 170 riksdaler, eller ca 380 daler smt. Som jämförelse kan nämnas att Nils Keder, assessor vid Antikvitetsarkivet, hade en årslön av 600 daler smt. Vaktdrängen vid arkivet hade endast 60 daler smt i årslön.¹⁰ Fyndet måste ha väckt sensation i den lilla upplandsbyn. Det är inte underligt om rykten snart kom i omlopp som med rätt eller orätt ville göra gällande, att upphittaren Roberg för egen del gömt undan en del av det värdefulla silvret.

Peringskiölds låne-, bytes- och upphandlingsverksamhet bland kontakter på uppländska landsbygden synes av handlingarna att döma ha varit tämligen omfattande. Den viktigaste kontakten var dock Roberg. På åtskilliga ställen i manuskriptet, t. ex. vid mynt nr 264, 286, 288, återkommer anteckningen »utbytt af L. Roberg», eller liknande.

I fråga om Näsfyndets verkliga storlek är källmaterialet motsägande. Det förblir oklart om Roberg redovisat hela fyndet eller bara en del därav. Som stöd för uppfattningen att befallningsmannen Roberg i alla avseenden åtlütt bestämmelserna i 1684 års plakat kan främst anföras: 1) Robergs egna uppgifter; 2) Peringskiölds motsägelsefyllda hållning, som enklast kan förklaras genom en kanske omedveten obenägenhet att i efterhand medge att han av okunnighet låtit Roberg behålla värdefulla mynt. I samma riktning talar fyndets ovanliga storlek. Redan med en vikt av 4,30 kg hör nämligen Näsfyndet till våra allra största skattfynd från vikingatiden. Fyndet från Stora Vellinge, Gotland, innehåller 2 673 arabiska mynt och väger 7,85 kg, en tillhörande armring oräknad.¹¹ Ett annat gotländskt fynd, från Stora Sojdeby, innehåller 2 310 huvudsakligen västeuropeiska mynt, vilka väger 3,05 kg.¹² Fyndet från Igelösa i Skåne innehåller 2 050 huvudsakligen västeuropeiska mynt och väger 3,12 kg.¹³ Dessa stora fynd är undantag. Flertalet skattfynd har betydligt lägre vikt.

¹⁰ H. SCHÜCK, a. a., IV, s. 75 ff.

¹¹ U. S. LINDER WELIN, Ein grosser Fund arabischer Münzen aus Stora Vellinge, Gotland, Nordisk Numismatisk Årsskrift 1941, s. 75.

¹² B. SCHNITTGER, Silverskatten från Stora Sojdeby, Fornvännen 1915, s. 3.

¹³ Statens historiska museum inv. nr 17532, deponerat i Lunds universitets historiska

De uteslutande arabiska mynten i Stora Velingefyndet har en medelvikt av 2,9 g, de huvudsakligen västeuropeiska mynten i Stora Sojdebyfyndet har en medelvikt av 1,3 g. I Igelösafyndet, som har ungefär samma nedläggningstid som Näsfyndet, är myntens medelvikt 1,5 g. Det föreligger inte några uppgifter om proportionen mellan de tunga arabiska och de lättare västeuropeiska mynten i Näsfyndet. Fyndets datering till tiden omkring år 1000 är ett indicium för att de västeuropeiska mynten varit betydligt flera än de orientaliska, men de många teckningarna av sassanidiska mynt antyder å andra sidan att inslaget av orientaliska mynt ej varit så obetydligt som i Sojdeby- och Igelösafyndet. En medelvikt av 2,0 g för mynten i Näsfyndet ligger sannolikt i överkant.

Med beräkningsgrunden 2,0 g per mynt har Näsfyndet innehållit minst 2 150 mynt av vilka Roberg fick behålla ca 1 300. Antikvitetsarkivets ursprungliga andel skulle enligt samma beräkningsgrund ha varit ca 850 mynt, ett antal som utökades något genom Peringskiölds inköp. Det bör slutligen noteras att antalet fragmentariska mynt enligt ordalydelsen i Peringskiölds kvitto varit betydligt större än i de tre andra här nämnda fynden, i vilka de fragmentariska myntens andel är jämförelsevis obetydlig. Om många mynt i Näsfyndet varit fragmentariska är totalsumman 2 150 mynt med säkerhet för låg. Sammanfattningsvis torde antalet mynt i Näsfyndet mest korrekt kunna anges till mellan 2 000 och 3 000, eller minst lika många mynt som i den närmare 100 år yngre Stora Sojdebyskatten.

Enligt fyndberättelsen påträffades mynten i en »af jorden aldeles förskiembd och opätin» kittel. Av detta kärl har vid efterforskningar i Historiska museets samlingar inte kunnat påträffas något spår.

Summary

A royal decree of 1684, referring to the right of the Swedish State to redeem ancient metal objects, stipulated that such articles had to be reported immediately after they were found. Further, local authorities were to investigate whether finds of metal objects had been made during the year and to report annually. In 1704, a curious thing happened. One Lars Roberg, district superintendent in the parish of Österåker, Uppland, and responsible for reports of finds of metal objects, discovered on his own land one of the largest Viking hoards ever found in Sweden. The hoard

museum. Jfr B. MALMER, A Contribution to the Numismatic History of Norway, Commentationes I, 1961, s. 230 och där anförd litteratur.

was found on 5 May, and Roberg's report to the Secretary of the Antiquities Archive (the supreme authority in charge of ancient remains), Johan Peringskiöld, is dated 12 May of the same year (Fig. 1). The find was made while Roberg was terracing his land prior to planting trees. Roberg's detailed report is in the first person singular, and is therefore something very rare in olden times—an eye-witness report of a find, written immediately after the event.

The State's share of a find of metal objects was two-thirds, while the other one-third was given to the finder. According to Roberg's account, the coins weighed 326 lod (4.30 kg). Roberg's legal share was thus 1.43 kg, but when he took the treasure to Peringskiöld he was allowed to keep almost twice as much (2.6 kg) "to do with as he wished". On the receipt (Fig. 2) given to Roberg on 3 June, Peringskiöld stated that the coins returned to Roberg were "worn quite smooth", and therefore of no interest to the Antiquities Archive. However, Peringskiöld soon changed his mind in this matter. Extant drafts of letters, receipts, etc., show how eagerly Peringskiöld endeavoured during the years 1705, 1706 and 1707, with the help of his contacts in the rural areas of Uppland, to collect by exchange or loans of coins information about the coins originally belonging to the hoard. Peringskiöld refers frequently to Roberg, whom he praises for honesty. Nevertheless, rumours, probably groundless, began circulating soon after the news of the find had leaked out that Roberg had not reported the whole of the valuable find, but had kept a considerable part of it himself.

The value of the 4.30 kg silver in the Näs hoard was equivalent to about 170 *riksdaler* or about 380 *daler silvermynt*. A keeper at the Antiquities Archive, Nils Keder, the famous numismatist, for example, was then paid 600 *daler silvermynt* a year.

For comparison, it may be mentioned that another of the largest Swedish treasure troves, deposited at about the same time at Igelösa in Skåne, weighed only 3.12 kg.

2. FYNDPLATSENS IDENTIFIERING. LÄGET UNDER VIKINGATIDEN

(Identification of the site of the hoard. The situation in Viking times.

English Summary on p. 298)

Enligt 1704 års jordebok för Uppland, Åkers Skiepslag, Åker Sochn, bestod Näs by av fyra hemman. De omfattade 7 1/2, 5 2/3 respektive 16 2/3 öresland.¹ Det fjärde hemmanet saknar uppgift om öretal. Hemmanet på 7 1/2 öresland var delat mellan 2 personer, »Bef: Roberg» och »Matz». Hemmanen kan identifieras med hjälp av den karta över Näs by

¹ Kammararkivet. Dessa tre hemman är i jordeboken försedda med klammer och anteckningen »Sal. gref. Claes Flemming sig tillbytt som dess arfwingar innehafwa.» N. KEDER, Nummi aliquot diversi ex argento praestantissimi ..., Lipsiae 1706, s. 3, omtalar ägaren till Tuna, »Comes Hermannus Flemming». Denne Herman Fleming, 1676–1729, var son till den i jordeboken äsyftade lantmarskalken m. m. greve Clas Fleming, som avled redan 1685. Med »Tuna» avses Tuna (Biskopstuna) i Österåkers sn, numera styckat gods strax

som 1756 upprättades av lantmätaren Jonas Collin.² Ett utsnitt av kartan visas på fig. 3. Kartan är försedd med en utförlig skriftlig kommentar. Hemmanet utan öretal kallas Nedergården (på kartan »N», vid vägkröken). Hemmanet därintill är på 16 2/3 öresland och kallas Skattefrälsegården. Den var 1756 delad i två delar (»S. g.» och »S. a.»). Nästa hemman är på 5 2/3 öresland och kallas Millangården (»M»). Längst väster ut i byn ligger Wästergården (»W») på 7 1/2 öresland. Det var på Wästergården Roberg i maj 1704 påträffade den stora silverskatten. Inte bara öretalet utan även Robergs upplysning i memorialet 1704, »hwilken iag med en steenmuhr afdelt till 2:e små mangårdar», stämmer med 1704 års jordebok, enligt vilken Wästergården med öretalet 7 1/2 var delad mellan Roberg och Matz.

På en sida i Näsmanuskriptet, efter avsnittet om de bysantinska mynten, har Peringskiöld gjort följande anteckning:

»NB. Nääs by i Åkers Sochn belägen emot Swininge wiken, består af 5. gårdar, doch den midlersta, i hwilken Silfwerskatten funnits, allenast ett halft heñan af 4 ell 5 tunnors utsäde, de andra fyra af 7 ell. 8 tunnor, hwardera.»

Vi har flera gånger haft tillfälle att konstatera, att Peringskiöld är otillförlitlig i fråga om detaljer. Hans oprecisa uppgift, att silverskatten påträffats i »den midlersta» gården (Millangården eller Skattefrälsegården?) kan inte tillmätas något bevisvärde gentemot 1704 års jordebok och Collins omsorgsfulla redogörelse för ägoförhållandena i Näs by. 1756 års karta upprättades med anledning av ett storskifte mellan de tre dåvarande markägarna, »Kongl. Galere Byggmästaren, Herr Johan Acrell,³ Herr Lands Secreteraren Jonas Ahlbom», samt »Hof Cammereraren Herr Johan Gröning». De två förstnämnda var personligen närvarande vid skiftesförhandlingarna, Gröning företrädde av sin svärson, »Notarien uti Kongl. Swea Hofrätt, Herr Jonas Aschling». I de segslitna förhandlingarna mellan dessa personer nämnes gårdarna hela tiden vid namn, »Wästergården» etc.⁴ Det är under sådana förhållanden

öster om Näs by. Tuna figurerar även i samband med skiftet 1756. Den nedan nämnde lantmätaren J. Collin talar i sin kommentar till 1756 års karta om »Tuna, den tid räntan af Näs hördt detta Säterie till». Jfr B. AMBROSIANI, Fornlämningar och bebyggelse, Studier i Attundalands och Södertörns bebyggelse, Uppsala 1964, fig. 50.

² Originalkartan och den handskrivna kommentaren nu i Stockholms läns lantmäterikontor, Stockholm. Förlagan till fig. 3 efter en renritning i Kgl. lantmäteristyrelsen, Stockholm.

³ Son till den ovan s. 287 nämnde Johan Agrelius.

⁴ Tvisten gällde grunden för den nya delningen. Acrell och Aschling (Gröning) ville mäta

otänkbart att Collin skulle ha förväxlat gårdsnamn och öretal. Skiftesförhandlingarna baserades ju på just dessa begrepp (och på stångfallet). Fyndplatsen kan med fullständig säkerhet anses identifierad som den västligaste av gårdarna, »W», på kartan fig. 3.

Fig. 4 visar ett avsnitt av 1954 års ekonomiska kartblad över Näs by.⁵ Den vita ramen motsvarar fig. 3. Den största förändringen sedan 1756 består i att de många små husen i stort sett försvunnit och ersatts av två stora magasinsbyggnader på ömse sidor om byvägen. Men många detaljer på de båda kartorna överensstämmer. Vägskälet med huset på tomten Bk, fig. 3 = vägskäl och boningshus på fig. 4. Wästergårdets nordgräns (B, B, A) på fig. 3 = den zigzag-formade gränsen mellan åker och skog på fig. 4. De båda områdena G i östra delen av Wästergärdet på fig. 3 = de båda ängsmarkerna som skär in i åkern på fig. 4. Tomthagarna Aq, Ar, As och Av på fig. 3 kan ännu urskiljas som ljusare toner i skogsområdet norr om vägen på fig. 4. Västgränsen till Wästergårdens tomthage, Aq, fig. 3, sammanfaller med den biväg som är utmärkt på fig. 4. Vägen syns i fonden, fig. 5 a. Det nuvarande boningshuset, ca 30 meter öster om bivägen/tomthagsgränsen, ligger på samma plats som Wästergårdens klunga av hus omkring »W» på fig. 3. Fyndplatsen måste befinna sig nära detta boningshus, som syns i mitten på fig. 5 a.

Vi återgår till Robergs fyndberättelse: »Förledit åhr 1703 begynte iag att iemna en afsold mangård ... hwilken iag med en steenmuhr afdelt till 2:e små mangårdar, tagandes den öfwersta och högsta backan på nedersta gården till en 3 quarter diupt ungefehr,⁶ och kastade öfwer muren hwarmed den nedersta delhen fyltes på öfra gården» Det nuvarande huset ligger mycket riktigt i en backslutning, jfr fig. 5 a. Strax norr om huset syns ännu spår av en terrassering, fig. 5 b. Marken är plan i förgrunden till vänster. De båda träden växer på en högre nivå. På gränsen mellan de båda nivåerna syns på bilden en jordfast sten. Omedelbart väster om denna sten (i riktning mot bivägen/tomthagens gräns, som skymtar som en ljus strimma till vänster mitt på bilden), finns rester av en stenmur. I sin fyndberättelse omtalar Roberg vidare att fyndet påträffades då han planterade några »wilda trän av ask och lind». Två askar växer ännu på den »öfra gården», fig. 5 b. Fyndet påträffades »uthi jor-

efter öretal. Ahlbom, som var den långt större jordägaren, ville mäta efter stångfallet. Den senares åsikt segrade.

⁵ Fig. 4 är sammansatt av de båda kartbladen Täljö 10 I 9 h och Österskär 10 I 9 i.

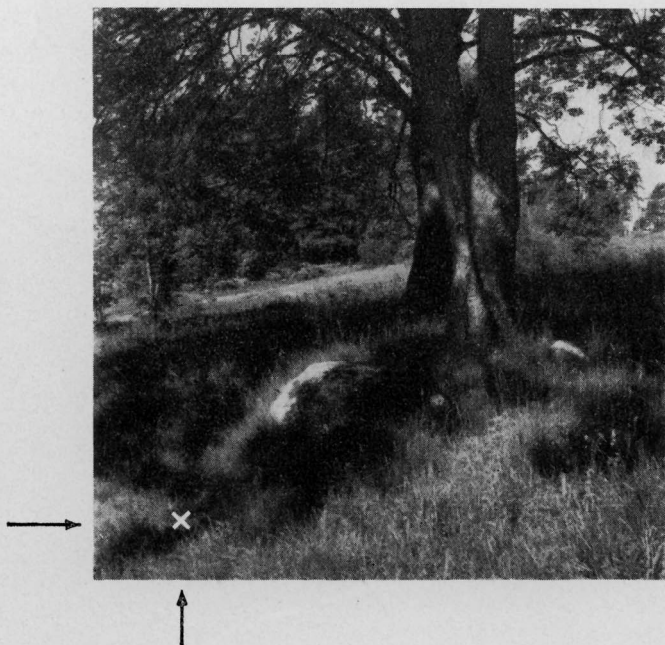
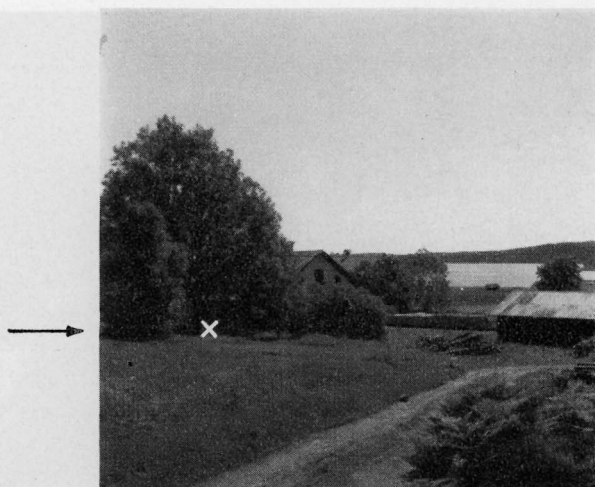
⁶ 3 kvarter = 0,44 meter.

Fig. 3. 1756 års karta över Näs' by. — Map of Näs in 1756.

Fig. 4. 1954 års ekonomiska karta över Näs by, sammansatt av kartbladen Täljö 10 I 9 h och Österskär 10 I 9 i. Skala 1:10 000. Underlag: Allmänt kartmaterial från RAK. Publ.tillstånd 4667 SRA. — Economic map of Näs, 1954.

den på nedra gården när intill muren». De anförda skriftliga källorna tillsammans med de iakttagelser som ännu kan göras på platsen, synes klart visa, att fyndplatsen legat vid eller nära kryssmarkeringen på fig. 5. Felmarginalen kan inte belöpa sig till mer än några få meter.⁷

På den ekonomiska kartan fig. 4 finns två fasta fornlämningar utmärkta, dels omedelbart norr om fyndplatsen, dels ca 100 meter söder därom. Det rör sig om två små gravfält från yngre järnålder. Enligt Björn Ambrosiani torde Näs ha avsöndrats från Husby, byn närmast nordväst om Näs.⁸ De båda gravfälten synes visa att detta ägt rum under förhistorisk tid. Ambrosiani har publicerat tre kartor där strandlinjens förskjutning i Österåkerområdet kan följas.⁹ Kartorna visar 15-, 10- och 5-metersnivåerna. Den kronologiska fixeringen av dessa nivåer är osäker. Troligen motsvarar 10-metersnivån i stort sett århundradena omkring Kristi födelse.¹⁰ Möjligen skulle 5-metersnivån kunna tänkas ungefär motsvara läget omkring år 1000, då silverskatten lades i jorden.¹¹ 5-metersnivån är utsatt på Ambrosianis karta fig. 48. På 5-metersnivåns tid existerade ännu inte det långa näset sydöst om fyndplatsen. Det föräbadades av några öar. Ett sund gick fram över landtungan till höger på fig. 4 och förband den lilla Kalkviken med Täljöviken. Även om strandlinjen inte i detalj kan fastställas just vid tiden för silverskattens nedgrävning är det likväl tydligt att Näs by då låg betydligt närmare vatten än nu. Troligen var byn med de två gravfälten omfluten av vatten på alla håll utom i nordväst i riktning mot Husby. En bekräftelse härpå återfinnes hos Collin 1756, enligt vilken »Wästergärdet . . . ansågs för det

⁷ Iakttagelserna på fyndplatsen gjordes i samband med en exkursion i juni 1964 anordnad av förste antikvarie N. L. Rasmusson och med deltagande av bl. a. fil. dr Björn Ambrosiani, som lämnade värdefull hjälp vid identifieringen i terrängen.

⁸ B. AMBROSIANI, a. a., s. 152.

⁹ B. AMBROSIANI, a. a., fig. 48, 49, 50.

¹⁰ B. AMBROSIANI, a. a., s. 95 f.

¹¹ Landhöjningen i Stockholmstrakten är ca 0,3 cm per år. Om landhöjningen varit konstant — vilket inte är fallet — skulle fyndplatsen år 1000 legat på en i förhållande till vattenytan endast 3 meter lägre nivå än den nuvarande.

Fig. 5. a) Den forna Wästergården med utsikt över Täljöviken. b) Resterna av Robergs terrass. På båda bilderna är den förmodade fyndplatsen markerad med ett kryss. — (a) The former Wästergården, with prospect of Täljöviken. (b) Remains of Roberg's terrace. The assumed site of the hoard is marked with a cross in both illustrations.

äldsta». De andra gårderna bör ännu under vikingatiden ha legat under vatten, medan däremot en del av Wästergärdet redan då kan ha brukats som åker. Även Peringskiöld synes ha haft landhöjningens betydelse i tankarna när han i Näsmanuskriptet gjort följande anteckning: »Til Tuna wiken samt Swiningewiken kan både Skutor och stora farkoster från Saltsjön anlända.»¹²

Fig. 5 a visar utsikten från Wästergårdens tomtgräns rakt mot söder över Täljöviken. 10-metersnivån (ca Kr. f.) går strax nedanför vedtraven, som syns mellan de båda husen. 5-metersnivån (ca år 1000) har legat någonstans mitt på den mera långsamt sluttande åkern ner mot stranden.

Summary

By comparing the entries in the Uppland Land Register for 1704, a map of Näs, drawn in 1756 (Fig. 3), and Roberg's description of the site of the find in his report of 12 May 1704 (Fig. 1), it is possible to identify the site within a margin of error of only six feet or so. The site is on the former Wästergården in Näs, parish of Österåker, about 20 km north-east of the centre of Stockholm as the crow flies (= W in the 1756 map, Fig. 3). On the 1954 economic map (Fig. 4), the site of the find is marked with a cross. The white frame is equivalent to Fig. 3. Several details agree in the two maps (Figs. 3 and 4); for instance, the north boundary of "Wäster Gården", which is the same on the modern map, or the west boundary of the meadow "Aq", which coincides with the dotted road on the modern map. The house to the left, Fig. 5:a, is on the site of Roberg's Wästergård. Remains of the wall mentioned in Roberg's report may still be seen immediately north of the house, Fig. 5:b. The wall divided an upper and a lower terrace. Roberg found the great silver treasure "in the earth on the lower terrace close to the wall" when he was planting some "wild trees of ash and lime". Two ash trees on the "upper terrace" are still alive (Fig. 5:b).

According to Roberg's account, the coins lay on a bed of birch bark in a half-corroded copper vessel. When the treasure was buried around the year 1000, the water-line was much higher than it is now. "Saltsjön" (Fig. 3) or "Täljeviken" (Fig. 4) were larger during Viking times than they are now. About half of the field sloping gently down to the sea, between the houses in Fig. 5:a, was then under water.

3. PERINGSKIÖLDS MANUSKRIFT

(*Peringskiöld's manuscript*. English summary on pp. 306-307)

Peringskiöld fullbordade aldrig sin planerade fyndpublikation. I »Åttartal för Swea och Götha Konunga Hus», tryckt 1725, 5 år efter hans död, kom en liten del av materialet till användning. Som framgår

¹² Tunaviken är den stora viken nordöst om Näs i vilken Åkers kanal nu utmynnar. Swiningewiken är nuvarande Täljöviken. På fig. 3 kallas Swininge-Täljöviken för Saltsjön.

av N. L. Rasmussons kommentarer nedan s. 310 och 317 behandlades några av de skandinaviska mynten av Keder redan 1706. I övrigt har manuskript och bilder legat nästan outnyttjade i Vitterhetsakademiens arkiv. Det ofullbordade manuskriptets titelsida, »Berättelse om en härlig SilfwerSkatt ...» återges på fig. 6.

Manuskriptet, inklusive uppklistrade teckningar, omfattar utom titelbladet 60 sidor (folioformat, ca 210 × 325 mm), men 24 sidor är helt eller nästan helt tomma. Teckningarna av mynt är utförda på små papperslappar, 30–50 × 40–80 mm, i en speciell, nedan närmare beskriven teknik. På varje papperslapp återges 1–3 myntsidor. Det vanliga antalet är två, motsvarande myntets åt- och fränsida. Antalet avbildade myntsidor är 389. Av dessa är 272 nu uppklistrade i manuskriptet och ytterligare 47 har varit uppklistrade, men efter hand lossnat. De har spår av klister i hörnen och deras plats i manuskriptet kan delvis rekonstrueras. 70 tecknade myntsidor på 35 papperslappar visar inga spår av klister. Dessa lappar är genomgående fräschare, mindre tummade än de uppklistrade bilderna. Det förefaller som om Peringskiöld aldrig närmare studerat dem.

Manuskriptet inledes med en utförlig innehållsförteckning, nedan återgiven in extenso.

1704

Uthi then wid Nääs by i Åker Sokn i Rosslagen Åhr 1704. d. 5. Maji igenfundne Silfwer Skatten, hafwa åthskillige Keisare och Konungar, samt furstar och Biskopar, haft sina Mynt. Näml.

1. *Johannes Zimisces*, the Romares Keisare i *Constantinopel* A°. Chr. 969. som blef med gift af daga tagen d. 4. Dec. A. Chr. 975.
2. *Basilius* och *Constantinus*, twänne bröder, tillika Keisare i *Orient*, A. Ch. 975. *Basilius* dödde åhr 1025. *Constantinus* dödde 1028.
3. *Henricus* 1. *Auceps*, Hertig Ottens Son i Saxen, Konung och Keisare i Tyskland, smorder af Erchiebiskop *Henrich* i *Moguntia* A°. 919. död 936.
- 3.¹ *Otto*, Hertig i Sachsen, Hertig *Luitdolph* Son, af Widikindske Slächten, hwilken för sin ertedde tapperhet i thet Italienske kriget under Kj *Arnulpho*, blef kallader then Store, och feck til gemål Luitgard K. Arnulphi dotter, han afs. 912.
4. *Otto* then Store, Keiser Hinrichz fogelfångares Son, som blef Konung i Tyskland, anno Chr. 936, och sedan Keisare i Tyskland åhr 962. dödde 973.
5. *Adelheid*, Keisar Ottonis thens Stores andra gemål, anno 951. död A. Chr. 996.
6. *Otto* d. 2. Konung i Tyskland 962. och Keisare 967. död A°. Ch. 983. 8. Dec.

¹ I manuskriptet finns två avsnitt med beteckningen 3, det senare, som är skrivet med mindre stil, är ett tillägg till det förra.

7. *Otto* d. 3. Romersk Keisare, Konung i Tyskland och Italien; krönter i *Ravenna* 984. i Rom 996, dödde på resan til Tyskland 1002. utan barn.
8. *Henricus Imperator*, eller *Keiser Henric* d. 2. kallad then helige och haltande hertig Henrics son i Beyern, Henrici Aucipis sonssons son. krönt Keisare och Konung i Achen 1001. och i Rom 1013. död 1024. men
- *Henricus* 3. then Swarte, Cönradi Salici son, kröntes 1028. dödde 1056.
10. *Henricus Dux* i Beyern, a^o. ch. [948] 955 hertig Henrici Keisar *Ottonis Magni* broder son, rebellera emot Keiser *Otto* den 2. wid åhr 973 + 995 dess soneson war Keiser Henr. II
11. *Bernbardus Dux*, i Saxen [hafwer] vnder Keiser *Henric* d. 2. hafwer efter sin faders hertig *Bennonis* i Saxen dödh, begynt rebellera emot Keiser *Henric* d. 2. åhr 1012. Och dödde åhr 1062. (. se Vnterred. 1698. pag. 889.)
12. *Hermannus*, på hwilkens mynt på ena sidan bör läsas: *in nomine Dni amen*, och på annor sidan *Oddo Rex*; synes wara then *Hermannus* som war hertig i Schwaben af Keiser *Henric* d. 1. tilsatter, lefde i Keiser *Ottonis Magni* då warande Konungs tid, och dödde 948.
13. *Boleslaus Dux*, sedan Konung i Böhmen, som ihuelslog sin bror *S. Wenceslaus* 932. bygde *Boleslav* i Böhmen, 935. Förswarade sig i 14. åhr emot Keiser *Otto*. I. Afsomnade a^o. Ch. 967.
14. *Liutolfus Episcopus*, Biskop i Augstburg, kårad anno 988. död 996. I hans tijd åhr 994 föll *S. Mariæ* Kyrkia i Augusta, then förbem.^{te} Keiser *Ottonis Magni* Enkia fru *Adelheid* igen upbygde.
15. *Bruno Episcopus Augustanus*, Hertig i Beyern och Saxen, Keiser Henrici II. broder. Biskop i Augsburg 1009. död 1031.
16. *Arnoldus Episcopus*, och på andra sidan *Ste Halber de.* är *Arnoldus Episcopus Halberstandensis* den IX. i ordningen.
- 16^b. *Henrichus. Moguncia.* Episcopus Moguntinensium, eliest kallad *Herigerus*, som blef vthwald efter *Hattonis* dödh *A. Ch.* 913. satt wid biskopzdömet i 12 åhr, och kallades en gudfruchtig Biskop. Han smorde *Henricum Aucupem* til Rom. Konung. Afsteg biskopzsätet til en *Rupertus* åhr 924. och dödde sedan a^o Chr. 930.
18. *Ethelred Rex Anglorum*, then 2. Kong Edvari 1. son, och K. Alfreds (. som war bror med K. Ethelred 1.) soneson, krönter Konung i England efter sin broder *Eadmund* anno 948. död 954.
Hans penning skrifva Engländarne wara then med handen vthur skyn, emellan *alpha* och *omega*.
17. *Ethelred* d. 1. Konung i England, som kröntes *a. Chr.* 866. och dödde 872. K. Ethelwolphi son, honom tillskrifwa Engländarne Penningen med *Konungen* i en *Galea Cristata*. (. men thet kan intet wara hans, så långt tilbakas, vthan thet lærer snarare wara Ethelredi then tredies, som samtiden vthwisar.)
19. *Eadgar Rex Anglor.* K. Edmundz son Konung efter sin broder *Eadvin*, 958. död 975.
Af honom har iag allenast funnit en penning i thenna skatten.

Fig. 6. Titelbladet till Peringskiölds ofullbordade manuskript. Skala ca 1:2. —
Title-page of Peringskiöld's unfinished manuscript.

20. *Ethelred Rex Anglorum*, Konung i England, efter sin ihjelslagne broder *Edvard Edgars* son, 977. död 1001.
21. *Sibtric Rex Dyffi*,
Camdenus p. 150. nämner *Sibrig* en Dansk Kong i Northumberland, som ägde Kong *Æthelstans* Syster; samma *Æthelstans* blef Kong a.^o 924. och dödde 940.
22. *Sven* eller *Sven Otto Tuiskegg*, Konung i Danmark 955, eller 958. och i England 1001. dödde 1014.
23. *Thorill s. Totill, Götba* Konung, som borttog alt Silfwer och Gull ifrån Gudarnas Belåten som fordom med stor rikedom tillredning dyrkades wid Upsala, lemnandes bara toma väggarna. Synes mig wara samtider med K. *Erik* Emundarson, eller dess son *Biörn*, (som regera från 846. til 871.) Erik Segersälles fader, som dödde 917. ell. 922.
Thorill hade krig med Dana Konungen Harald (. *Blåtand*. Kong *Sven Tuiskeggs* far.) och blef af honom slagen. Joh. Magnus I. VIII. c. 43. förer hans rikes ändalykt til år 764. men alt i en förwänd ordning, och felachtig tidräkning. The Danske sättia K. Har:reger. ifrån år ... och ... men Thormods emell. 935. til 985.² K. Haralds regering infaller emellan år 910. och til 985. Kong Thorills regering har iag i *Monüm. Upl. T. 1. p.* —³ anført wid år 915. och 930?
24. *Tutil*, eller *Totil*, är eliest en annan, som war Kong BlotSvens far eller farfar, och samtider med K. Stenkil och Håkon Röde, wid år 1040. Se Chron. Rudb. til efwentys Konung efter Stenkil som dödde 1067. eller regerande för eller med K. Håkon. och til efwentys han god Christen, fördrifn för det han sköflade Upsala tempel. Och bör således stå här emellan fast Joh. Magnus sätter honom til år 764 och för Ol Trätälia, then han sätter ibl. Christna KK.
25. Amun .f. Anen.⁴ och på andra sidan *Hericus rex Suecie*.? [seu *Henricus enn*]⁵ then förre är then som kallas *Slemme*, och then andre *Segersälle*. The blefvo begge tilllika Konungar i Sverige A.^o 948. *Amund* som gjorde then slemma gräntzeskilnaden med K. *Sven* i Danmark, kallar påfwen *Agapetus* i *confirmationen* a.^o 955 *conregem Sueciæ*. Efter Anunds död regerade brodern Eric Segersälle allen i Sverige, och wart tillika konung ofwer [Sverige och] Danmark 986. dödde 992. item en annan pg: *Henricus O.* ... hwar af fants at Latinska skriften begynts uti K. Tutils och Eric Segersälles tijd.⁶
26. *Olof Skötkonung Rex Svedorum*. 993. dödde 1022. dess 10. peñgr hos Keder.⁷
- 27.⁸ *Anundr Jacob*, Konung i Sigtuna, hvars penning förskingrat, komen til Keder

² De fem sista orden skrivna med blyerts.

³ Sidnumret skall vara 159. Att Peringskiöld endast markerat sidans nummer med ett streck skulle kunna visa att innehållsförteckningen tillkommit före 1710, då det åsyftade arbetet trycktes. Å andra sidan finns det exempel på att Peringskiöld i sina manuskript lämnade ett tomt utrymme för sådana sifferuppgifter som han inte hade i minnet, jfr ovan s. 286.

⁴ Det sista ordet med blyerts.

⁵ De tre sista orden med blyerts.

⁶ Hela meningen fr. o. m. »item» med blyerts.

⁷ Denna mening är ett senare tillägg.

⁸ I manuskriptet finns två avsnitt med beteckningen 27. Det avsnitt som behandlar Anund Jakob är sekundärt i förhållande till avsnittet om Håkan Röde och synes tillfogat samtidigt

- N°. 13. med inscr: ANVNDREXZI + i.e. Anundr Rex Sihtun. på andra sidan ðORMOð ONZIHTV + i.e. Thormodr (Mon.) on Sigtun.
27. *Haquin Röde*, Konung i Sverige A. C. 1068. regera i 13 åhr, til 1081. då *Inge* 3. eller *Ingemund* blef konung.
I *Håkan Rödes* tijd lærer thenna Silf-Skatt wara nedgrafwen.
Dess pennings inscription är AACUN EIGNVNDEI thet är Hacun Ingmunds
fil eller som Keder läs AACUNE Ingvnds son⁹
28. *Jomsborgs* Mynt. *Julinum* eller *Jomsborg* blef af Kong *Magnus* then Gode i Norige, brent åhr 1043.
29. *Arabiska* penningar med thenna inscription: *La Allah ila-llabo vahidun la Scharico labo. i.e. Non est Deus nisi Deus (qui) Solus est, nec Socium habet.* »Thät är ingen Gud uthan then enda Guden, som har ingen Make.
På then andra sidan läses:
Allah Vmechmed resoul Allah ____
(. eller som Tavernier läs:
La illa illa allba Mahomet resoul allah, Ali Vali Alla.)
h. e. Deus, et Muhammed Apostolus Dei_ etc__
»Gud, och *Mahomet* Gudz *Apostel.* etc._
Thesse Arabiska Penningar kunna til efwentys wara slagne (. vnder någon turkisk Keis. wid 900. eller) under *Mahomad* med tilnamnet *Ibne Haben Hamur*, eller *Alabib Almanzor*, Morernas anförare, som många gånger i X. Seculn anföll the Christnas Länder med stor framgång, til dess *Varamond* konungen i *Leon* med Spaniernas hela macht, (. och the i Spanien sittande Göthers.) öfwerwunno saña *Mahomed* wid åhr 998
30. Åthskillige flere gamla Penninge Sorter, som i saña Skatt äre nogot mörke, skole framdeles beskrifwas

af
Johan Peringskiöld
MPria.

Mycket längre än till denna innehållsförteckning har Peringskiöld aldrig hunnit. Av den text som sedan skulle följa är endast 3 sidor fullbordade. De behandlar de *bysantinska* mynten i fyndet, innehållsförteckningens punkt 1–2. Texten är dock mera genealogisk-historisk än numismatisk. Avbildningar av 5 bysantinska mynt, åt- och frånsida, har klistrats upp inne i texten. Det synes ha varit Peringskiölds avsikt att

med anteckningen om Keder, jfr not 7 ovan. Det av Keder 1706 publicerade Anund Jakob-myntet tillhör ett skingrat fynd från Mora, Dalarna, påträffat samma år som Näsfyndet, B E. HILDEBRAND, Anglosachsiska mynt i Svenska Kongl. Myntkabinettet, Stockholm 1846, s. LXVIII.

⁹ Hela meningen med blyerts. Efter »fil.» har ursprungligen stått »Emund Gamles son, Anundr Jacobs brorson», nu struket.

text och bilder i detta avsnitt av den kommande publikationen skulle arrangeras ungefär som i hans postuma arbete, Ättartal för Swea och Götha Konunga Hus, s. 34 f.

En jämförelse mellan innehållsförteckning, manuskriptutkast och bilder är i vissa avseenden upplysande. Punkt 3-16 behandlar *tyska* mynt. Till detta avsnitt föreligger sammanlagt 4 sidor anteckningar samt 7 sidor uppklistrade, nu delvis lossnade teckningar. I detta och närmast följande avsnitt tänkte sig tydligen Peringskiöld att den kommande publikationen skulle vara försedd med helsidesillustrationer. Punkt 17-21 behandlar *engelska och irländska* mynt. Till detta avsnitt har Peringskiöld sammanställt fyra listor (lista A, B, C, D nedan) med textade fransidesinskrifter, omfattande sammanlagt 6 manuskriptsidor. På en sida har bilder av mynt, samtliga tillhörande typ Crux, klistrats upp tätt invid varandra och numrerats 1-39, alltså ytterligare en planerad helsidesplansch. Som framgår av myntkatalogen nedan innebär arrangementet en stark överrepresentation av avbildade Crux-mynt. De övriga typer som enligt Peringskiölds listor förekommer i fyndet får nöja sig med endast 4 avbildade mynt. Punkt 22-27 omfattar de *skandinaviska* mynten. Bilderna av de inskriftslösa skandinaviska mynten (23-24) är uppklistrade tillsammans på en sida. Ordningföljden är densamma som i Ättartal s. 90-91, blott med den skillnaden att i Ättartal det tredje och fjärde myntet bytt plats. Åtta Olof Skötkonungmynt (punkt 26) är på en annan sida uppklistrade tillsammans på tre rader. I Ättartal s. 36 har de båda översta raderna återgivits i samma ordning som i manuskriptet, endast med den skillnaden att i Ättartal det första myntet bytt plats med det fjärde, fig. 10 nedan. Nedtill på samma sida som Olof Skötkonungmynten har Peringskiöld klistrat upp de båda bilder som i Ättartal återgives på s. 34-35 och som hänföres till Erik Segersäll (punkt 25). Av de skandinaviska mynten i fyndet återstår punkt 22 och 27. De illustreras av vardera ett tecknat mynt, uppklistrade tillsammans på en sida. Texten till de skandinaviska mynten består av en sida anteckningar i blyerts. Dessa anteckningar synes ha varit förlaga till den utförliga innehållsförteckningen. Punkt nr 28 har den förbryllande beteckningen »*Jomsborgs mynt*» och måste tillsvidare lämnas åt sidan. Punkt 29 omfattar *arabiska* mynt och motsvaras av en sida tätt uppklistrade teckningar. Punkt 30 omfattar sådana mynt som Peringskiöld tills vidare måste lämna obestämda.

Ovanstående beskrivning visar att varje punkt i innehållsförteck-

ningen motsvaras av ett antal uppklistrade bilder, av vilka några nu är lösa. Oplacerade i förhållande till innehållsförteckningen är endast en sida med uppklistrade bilder av sassanidiska mynt samt de 35 papperslappar med 70 tecknade myntsidor som aldrig varit uppklistrade.

De aldrig uppklistrade teckningarna motsvaras i myntförteckningen nedan av nr 31, 35, 36, 47-49, 59, 62, 74a-c, 75-90, 93, 98, 101, 104, 115, 116, 325, 411. De två sistnämnda mynten är troligen skandinaviska, de övriga är alla tyska. Om nästan alla de ouppklistrade myntbilderna gäller att de är svåra att bestämma för den otränade. Med all sannolikhet är de ouppklistrade, otummade bilderna identiska med de i punkt 30 omtalade »gamla Penninge Sorter» som Peringskiöld ännu inte kunnat bestämma.

Därmed återstår av hela materialet dels punkt 28 i innehållsförteckningen, »Jomsborgs mynt», dels en sida tätt uppklistrade bilder av sassanidiska mynt. Är det då möjligt att »Jomsborgs mynt» kan betyda sassanidiska mynt? Flera faktorer synes visa att denna förbluffande identifiering är riktig. 1) Det ligger nära tillhands att identifiera »Jomsborgs mynt» med wendenpfennige. En sådan identifikation vore emellertid anakronistisk. På Peringskiölds tid var wendenpfennige en utforskad och odöpt myntgrupp.¹⁰ Samtliga bilder av wendenpfennige, myntförteckningen nr 75-90, befinner sig också mycket riktigt bland de otummade bilder, som ovan hänförs till punkt 30. 2) Vi har kunnat konstatera att de uppklistrade bilderna i stort sett följer innehållsförteckningens ordning och att samma ordning i förekommande fall i stort sett följdes i Ättartal. Ordningföljden är alltså inte godtycklig. Teckningarna av de sassanidiska mynten är uppklistrade på samma ark som de arabiska, på så sätt att de sassanidiska mynten fyller arkets första sida, de arabiska den tredje sidan. Det råder alltså inte något tvivel om att bilderna av de sassanidiska mynten är avsedda att komma *närmast före* de arabiska mynten, på samma sätt som »Jomsborgs mynt», punkt 28, i innehållsförteckningen kommer *närmast före* »Arabiska penningar», punkt 29. 3) Jomsborgs mynt omtalas på ytterligare ett enda ställe i det föreliggande materialet, i den ovan s. 286 omtalade anteckningen om ett lån från Johan Agrelius. Peringskiöld säger sig ha »låntagit 12 st. ara-

¹⁰ Beteckningen »Wendische Münzen» synes första gången ha använts av B. KOEHNE, Briefe über die Brandenburgische Münzgeschichte, Zeitschr. für Münz-, Siegel- und Wapenkunde, 3, 1843, s. 359. Jfr V. JAMMER, Die Anfänge der Münzprägung im Herzogtum Sachsen, Numismatische Studien, H. 3/4, Hamburg 1952, s. 58 ff. och där anförd litteratur.

biska på en tråd; där ibland en iomsborgare». Enligt ordalydelsen i denna anteckning är »iomsborgare» en viss sorts arabiska mynt, enligt de uppklistrade bildernas ordningsföljd är, som vi nyss sett, »iomsborgare» äldre än sådana arabiska mynt som har inskriften »La Allah ...» etc. och som är präglade efter Muhammeds tid. En anteckning från 1703 rörande ett fynd av arabiska mynt från Gotland innehåller det led som binder samman dessa båda omständigheter. Peringskiöld skriver: »Dessa gamla penningar med ansichte håller man billigt före wara icke Turkiske eller Persiske utan arabiska, slagna för Mahomets tijd, ty Mahomet, arabernas Regent och falska Prophete, han förböd slå bilder på penninga, efter han i sin utgifna Alcoran statuerat, at alla bilder ska bli lefwandes igen.»¹¹ Detta är en för sin tid mycket god bestämning av de sassanidiska mynten — det skulle dröja ända till slutet av århundradet innan sambandet mellan mynten med »ansichte» och den sassanidiska dynastin blev fullt klarlagt.¹² Det synes därmed klart att punkt 28 i innehållsförteckningen avser sassanidiska mynt, punkt 29 avser övriga orientaliska mynt, punkt 30 innefattar en mängd svårbestämbara, huvudsakligen tyska mynt, bl. a. wendenpfennige. Det enda återstående problemet är frågan hur Peringskiöld, som väl kände till de sassanidiska myntens orientaliska ursprung och som samtidigt var hemmastadd i nordisk fornhistoria och sagorna kring Jomsborg,¹³ kunde få infallet att kombinera begreppen Jomsborg-orientaliska mynt. Den egendomliga benämningen synes inte ha fått någon efterföljd. Namnet »Jomsborgs mynt» har inte kunnat återfinnas i annan litteratur.

Summary

In addition to his work as head of the Antiquities Archive and his duty to publish ancient monuments and finds which this post entailed, Peringskiöld was engaged for several years preparing a special report on the Näs hoard. But he never finished it. A small part of the material was used in *Ättartal för Swea och Götha Konunga Hus* (Genealogy of the Royal Houses of Svea and Götha), printed in 1725, five years after Peringskiöld's death. The Scandinavian coins in the hoard were treated by Keder as early as

¹¹ H. SCHÜCK, Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, IV, Stockholm 1935, s. 116 f.

¹² F. D. J. PARUCK, Sasanian Coins, Bombay 1924, s. 9. Det kan i detta sammanhang förtydliga påpekas att Peringskiölds broder var den kände orientalist Gustav Lilieblad, jfr N. L. Rasmussons kommentar, nedan s. 315.

¹³ 1697 hade Peringskiöld utgivit Snorre Sturlassons Norges Konungasagor, »Heimskringla».

1706. Otherwise, Peringskiöld's unfinished manuscript and rich material of illustrations have remained almost unused in the archives of the *Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademien*. The title-page of the unfinished manuscript, *Berättelse om en härlig Silfverskatt*, is shown in Fig. 6.

The manuscript is hardly more than a list of contents, given in extenso above (pp. 299–303). Items 1–2 in the catalogue deal with the Byzantine coins in the treasure, 3–16 with the German coins, items 17–21 with English and the Irish and 22–27 with the Scandinavian coins. Item 28 has the confusing heading “Jomsborgs Mynt”. Item 29 deals with Arabic coins, and 30 with such coins as Peringskiöld had to leave unidentified. By comparing the manuscript, the sequence of the drawings and notes by Peringskiöld on another treasure, the coins called “iomsburgare” can be identified as Sassanian. How Peringskiöld, who was well aware of the oriental origin of Sassanian coins, could get the idea of naming them after iomsburg, the legendary Viking fortress in the southern Baltic, remains an unsolved riddle.

4. PERINGSKIÖLD'S DRAWINGS

All the illustrations of coins in the manuscript but nos. 394 and 395 were made from paper impressions of the coins. Paper impressions were made on the same kind of paper as that used for the manuscript. A piece of paper was folded once, wet, and pressed firmly to both sides of the coins, which gave positive impressions on the upper side of the paper. These impressions show all details very faithfully, and even small irregularities, such as “pecks”, are reproduced clearly. All the contours were then outlined in India ink. This delicate task was performed skilfully and with considerable technical precision. But the draughtsman was not satisfied only to give the contours of the letters and figures. He also endeavoured to emphasize the three-dimensional character of the paper impressions. Each side of the coin was imagined to be illuminated diagonally from the upper left. Every tiny detail in the pressed die, the beard and the transversal beading of coin no. 115, for example, was shaded in the direction of the light. In order to stress the three-dimensional effect still further, the artist resorted to wash drawing in some cases (e.g. coin no. 78). This shading technique is especially marked in the illustrations of the German, English and Scandinavian coins, but less in the illustrations of Oriental and Byzantine coins, which have lower relief. Unfortunately, the photographic reproductions do not do full justice to the artist's delicate technique (Pl. 22–38).

Paper impressions make it possible to identify coins with full certainty, since such individual features as “pecks” and other irregularities are

shown as clearly as on a modern plaster impression. Fifty-two coins in the Royal Coin Cabinet of earlier unknown provenance have been identified by the help of the illustrations in Peringskiöld's manuscript as originating from the Näs hoard. In the list of coins pp. 335-372 and in Pl. 22-38, these coins are marked with an asterisk. Photographs of the coins identified are given in Pl. 39-43.

In one respect, paper impressions are superior to plaster impressions, for the two images on the same piece of paper also give the die-axis, which can be determined exactly for the 160 coins of which the obverse and reverse are still combined on the same piece of paper.¹ The remainder, comprising hardly one-fifth of the illustrations, consist of single impressions on smaller pieces of paper, which were later glued together, usually in pairs, e.g. coin no. 414, Pl. 38. The impressions are of two coins, which have been identified; Pl. 43: 414 a-b. The obverse is that of 414 a, which has an inferior reverse, and the reverse is that of 414 b, which has an inferior obverse. Of the almost 1000 coins which Peringskiöld kept for the Antiquities Archives, obviously only those with the clearest impressions were illustrated. In some cases, two die-duplicate specimens served as originals for the same paper impression. It is now very difficult to say how far these coins, chosen for reproduction on account of their well-struck impressions, are representative of the whole hoard.

The 370 coin-side impressions that were worked over in India ink are shown in Pl. 22-38. For technical reasons, the photographs had to be cut round, and therefore the die-axes cannot be determined on the pictures. The die-axes of the English and Scandinavian coins are given in the catalogue text.

Who was responsible for the excellent illustrations of coins in the Näs manuscript? Was it Peringskiöld himself? Or was it one of the draughtsmen employed at the Antiquities Archives? The drawings were executed by a skilful draughtsman with very good knowledge of the material reproduced, a combination that is very rare nowadays. In Peringskiöld's time things were different. Skill in drawing was regarded as an essential merit for a person who was to be engaged in prehistoric research. Elias Brenner was engaged as a draughtsman at the College of Anti-

¹ 21 impressions, mainly of English coins, which were never outlined, are included here, as earlier.

quities in 1668,² and the somewhat younger Johan Peringer (Peringskiöld) began his career there as a copper-plate engraver in 1679.³ He was then entrusted with the task of engraving the illustrations for Schefferus' work on the Swedish coat-of-arms, published in 1680. Peringskiöld's own published works, for instance *Monumenta sueo-gothica*, *Bibliskt släktregister* and *Ättartal* are largely illustrated by the author. Peringskiöld also seems to have made the original drawings for large copper-plate engravings, such as the two fine plates *Stammträ öfver Menniskiones Slächt ... uppsatt af Johan Peringskiöld* and *Ätt- och Stammgård* for Charles XII, *anlagda af Johan Peringskiöld*, each consisting of several plates.⁴ From and including the 1690's, Peringskiöld seems to have discontinued his activities as an engraver, and made only the original drawings. In this he often collaborated with Truls Arvidsson, the productive engraver at the Antiquities Archives.⁵ "Joh. Peringskiöld delin. Truls Arvidsson sculpsit" is a common signature.

From one point of view it is very difficult to study Peringskiöld's work as a draughtsman. Many drawings are unsigned, or the extent of Peringskiöld's contribution is not clearly indicated, as is the case with the large plates mentioned above. Such pictures can only be attributed to Peringskiöld by analogy. But the signed copper-plates are sufficiently numerous to show that Peringskiöld was possessed of the skill to which the illustrations of the Näs find bear witness. As early as 1680, in Schefferus' work on the Swedish coat-of-arms, mentioned above, Peringskiöld showed his skill in drawing coins. On one of the signed plates, *Tabula H*, fig. xxxviii ff., Peringskiöld strove to give a three-dimensional impression of the coins in the difficult copper-engraving technique, that is to say, the same intentions characteristic of the elegant Näs drawing made a quarter of a century later. It is highly probable that Peringskiöld himself executed practically all the illustrations for the planned publication of the Näs hoard.⁶

² H. SCHÜCK, Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, III, Stockholm 1933, p. 144. E. och C. HULTMARK-C. D. MOSELIUS, Svenska kopparstickare och etsare 1500-1944, Uppsala 1944, s. 55.

³ H. SCHÜCK, op. cit., III, p. 151 ff.

⁴ Prints in the archive of the Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademien. The two plates reveal the same strong genealogical interest shown in the Näs manuscript. H. SCHÜCK, op. cit., IV, p. 149, note 1. Cf. HULTMARK-MOSELIUS, op. cit., s. 265.

⁵ H. SCHÜCK, op. cit., III, pp. 159 ff. HULTMARK-MOSELIUS, op. cit., s. 19 f.

⁶ One of the paper impressions, of coin no. 404, is outlined in a different technique from

Finally, a few words about the dating of the manuscript and drawings. The letter to Johan Agrelius given on page 286 above shows that work was proceeding on the manuscript and drawings in January 1706. Additions to the table of contents contain references to Keder's work on the Scandinavian coins in the Näs hoard, printed in 1706.⁷ Keder's numbers of the Olof Skötkonung coins pasted in the manuscript are written in pencil on the drawings. Peringskiöld's numbering was not the same as Keder's. These later additions show that the table of contents was probably completed and at least some of the illustrations pasted in before Keder's work became available to Peringskiöld, probably some time during the year 1706.⁸

5. THE SCHOLARLY TREATMENT OF THE HOARD

When the remarkable treasure found in 1704 was delivered to the Antiquities Archive, it was not the first find of Viking silver. Several hoards had found their way to the Archive or its forerunner, the College of Antiquities, as required by law. Brenner records five Viking hoards delivered before the Näs find, one prior to, and four after 1684,¹

the others. The rule that all shadows were to be drawn as if the light were falling diagonally from the upper left was abandoned. The outline was drawn with compasses and the beading was indicated mechanically by straight lines between two circles which were drawn with compasses. This drawing cannot be by Peringskiöld. — No paper impressions were made of coins no. 394 and 395. These two Scandinavian coins of Carolus/Dorstad type are very thin and brittle, and would not stand the pressure required to make the impressions.

⁷ See above, p. 302 f.

⁸ A reference to "Monum. Upl. T. 1", above, p. 302, but without page number, may suggest that the manuscript was written before 1710, when the work referred to was printed.

¹ E. BRENNER, *Thesaurus Nummorum Sveo-Gothicorum*, Holmiae, 1731, pp. 264–268.

A find of Viking silver made in 1698 in the parish of Boglösa was melted down in spite of the stipulations of the law; H. SCHÜCK, *Kgl. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademien IV*, Stockholm, 1935, pp. 113 f. Regarding the finds of coins made during Peringskiöld's term of office and his work on them, see SCHÜCK, *op. cit.*, IV, pp. 112–127 (on p. 116 there is an account of a Viking-age hoard delivered up in 1703 but not mentioned by Brenner). Other treasures, too, probably never reached the central antiquarian authorities, see, e.g. J. G. LILJEGREN, *Strödda anteckningar om fynd i svensk jord*, Kongl. Vitterhets Historie och Antikvitetsakademien *Handlingar XIII*, 1830, p. 167, nos. 28 (1685) and 29 ("just before 1686"). A special case was a find of dirhams on Gotland in 1676, during the Danish occupation of the island. A young officer took it and sold it to a collector in Denmark, G. GALSTER, *Møntfund i Danmark og Norge for Aar 1700*, Numismatisk Forenings Med-

the year when a Royal decree confirmed and stressed the old duty to deliver certain finds made in the earth, coins, for example, to the State (see above, p. 282). To ensure delivery, the duty was made financially attractive,² by granting the finder a reward.

The finds were also the object of scholarly studies. Elias Brenner's comments in the first edition of his history of coins (1691) on a few finds were especially farsighted and therefore of great interest from the aspect of methods.³ Nicolaus Keder had earlier made a study of Anglo-Saxon coins,⁴ in which he treated, among other things, an important Viking hoard.⁵ This study, as its title implies, was soon rejected by its author, who returned to the subject in another form. At the time of the discovery of the Näs find he had already published two works dealing with the history of coins during Viking times,⁶ restricted, however, to runic coins, which he succeeded in identifying correctly in consideration to chronology and style.⁷ The Swedish studies made at that time

lemsblad XIV (1935), p. 282; also mentioned by J. Laurentzen, *Museum Regium* 2nd edition, København 1710, Part II, Section V, p. 40.

² Cf. B. THORDEMAN, *Skattfyndsregalet i Sverige och Danmark*, Fornvännen, 1945, pp. 189–198, I. HEDENLUND, *Fornfynd och hembygdsplikt, Ad patriam illustrandam*, Hyllningsskrift till Sigurd Curman, Stockholm, 1946, p. 376.

³ N. L. RASMUSSEN, *Elias Brenner als Mittelalter-Numismatiker, Eine Studie*, *Dona numismatica*, Walther Hävernack zum 23. Januar 1965 dargebracht. Hamburg, 1965, pp. 309–330.

⁴ *De Veteribus Anglie Nummis a me juvene admodum rude valde et inconcinnum publica luce indignum prorsus censeo* (Kungl. Biblioteket, Stockholm, Fe 13 B). A terminus ante quem for this manuscript is 1687, when Sofia Elisabet Brenner addressed a poem in Latin to Keder (Vitterhetsarbeten XVII, Upsala, 1873, published by HANSELLI, p. 173), of whom she wrote: "Nicolaum Kederum / cum vetusta Angliae numismata / quae inter alia rariora in Museo / suo servat, commentarii illustrata / in lucem edere pararet".

⁵ On contemporary English observations of finds of Anglo-Saxon coins in Sweden, see ROBINSON, *An Account of Sweden together with an Extract of the History of that Kingdom*, London 1694. Chapter XVII, "... that the Suedes and Goths joyned with the Danes and Norwegians in their Invasion of England, about the Year 800, we are assured from our own Historians, that expressly mention them, with the Character of Barbarous and Pagan Nations, as they then were; and the same may be concluded from the many Saxon Coyns; that are frequently found in Sweden and in greater variety, than in England, which seem to have been the Dane Gilt, or Tribute that the Nation then paid."

⁶ *De Argento Runis seu Literis Gothicis insignito*, Lipsiae, 1703, and *Runae in nummis vetustis*, Lipsiae, 1704. Printed originally in *Nova Litteraria maris balthici*, same year; pp. 155–164.

⁷ G. GALSTER, *Runemøntforskning i det 18. Aarhundrede*, Nordisk Numismatisk Årsskrift, 1941, pp. 123 ff.; in English: *Research into runic coins in the 18th century*, *Coins and History. Selected numismatic Essays*, Aarhus, 1955, pp. 54 ff. etc.

of coins struck outside Scandinavia, particularly of Viking-age coins, must be viewed in the light of the paucity of the literature dealing with the Anglo-Saxon, German and Arabic coins found in the hoards discovered then. Thus, there was only a very brief account of Anglo-Saxon coins—more in the nature of a catalogue than an account—in Gibson's edition of Camden's *Brittania*, 1695.⁸ Not until 1705, the year after the Näs find, was A. Fountaine's (1676–1727) work, *Numismata Anglo saxonica et Anglo-Danica*, published at Oxford. A copy of this work and others in the same size and typography were dedicated in 1705 to Johan Peringskiöld by Dean George Hickes (1642–1715), who was clearly the prime mover in the work. This copy, bound together with the letter of dedication, came to the Royal Library, Stockholm, in 1802. The letter from Georg de Besche, partly quoted above (p. 286) refers to this work, which he intended to acquire.

The cultural relations between England and Scandinavia at that time, including antiquarian contacts, have been dealt with in a wider context by Ethel Seaton,⁹ who, however, omitted numismatic contacts.

The head of the Archive, Johan Peringskiöld, on the other hand, had not, in his research and publications, shown much interest in numismatic material. In his edition of *Vita Theodorici regis Ostrogothorum et Italiae* (Stockholm, 1699), by a German theologian, Johannes Cochlaeus († 1552), however, he included illustrations (p. 580) of Norwegian bracteates from the end of the twelfth century, attributed by Elias Brenner (1691) to and interpreted as "rune-monograms" for Olof (Skötkonung) and Anund (Jacob), to be used in the discussion of the Ostro-Gothic monograms. Peringskiöld reproduced a Theoderic coin, too, which Johan Sparfwenfeldt, the well-known polyhistor, had heard of as being in the collection of the famous numismatist, J. F. Vaillant (p. 542). In his later rich production, Peringskiöld did not actually deal with numismatic problems (a few exceptions are mentioned below), but used coins widely as illustrations.¹⁰ This is true of his works on the history of the Swedish dynasty, biblical genealogy and the like, which he

⁸ O. WALKER, *Saxon Coins*, pp. CXXXV–CLI in above op. cit., for the period referring to the Swedish finds we are concerned with here, see pp. CXLV ff., and Pl. VII and VIII.

⁹ *Literary relations of England and Scandinavia in the seventeenth century*, Oxford, 1935.

¹⁰ He had a forerunner in JOHANNES SCHEFFERUS, whose two works, *De militia navale, veterum libri quatuor*, Ubsaliae, 1654, and *De re vehiculari veterum libri duo*, Francofurti, 1671, are teeming with numismatic illustrations; cf. A. ELLENIUS, Johannes Schefferus and Swedish Antiquity, *Journal of the Warburg and Courtauld Institute*, 1957, p. 65.

published then.¹¹ Of great interest in this connexion is Peringskiöld's use of coins from the Näs find in his work on the Swedish dynasties. Thus he illustrated, without comments, not only the Olof Skötkonung coins (p. 36, below fig. 10), which belonged to the subject of the work, and two other coins attributed to Sweden (see above and below on the so-called Torill and Tutill coins), but also German coins from the time of Otto (op. cit., p. 136; see nos. 37a, 67-69 and 99 in Hatz's list, below), and the Anund coin (p. 37) found the same year as the Näs hoard. Curiously enough, he had no drawing of the Aacune coin in his richly illustrated genealogical work though he did have some of coins attributed to Eric Segersäll (p. 35 f.).

Brenner and Keder were enthusiastic collectors of coins, and enriched their collections with representative specimens of the Olof coins in the Näs find (see below, p. 320 f.); Keder no doubt also with not a few Anglo-Saxon and possibly other foreign coins.¹² It was also Keder who published the most sensational news of the remarkable find—the oldest regular coins from Sweden and Denmark.

The manuscript by Peringskiöld, on which the present publication on the Näs find has been based, was not considered complete by its author. For example, he said he would return later to the coins he had grouped together under item 30. Peringskiöld's treatment of the hoard resulted in a division into categories, with the coins arranged in thirty groups, but without detailed descriptions.

In addition to this manuscript, there exist notes and pictures (see above). This material, which is rather preliminary in form, is used below to illustrate Peringskiöld's method of work.

When Peringskiöld began studying the find, he was concerned primarily with a geographical and chronological grouping of the material. The coins were arranged in the following order: Byzantine

¹¹ *Ättartal för Swea och Götha Konunga Hus*, Stockholm 1725; *En book af Menniskiones slächt och Jesu börd*, Stockholm, 1713, passim. Without giving any reasons, A. GRAPE, in *Ihreska handskriftssamlingen I*, Uppsala, 1949, p. 345, characterizes Peringskiöld as "scientifically thrifty", cf. Schück, op. cit. IV, 216.

¹² See his work *Catalogus Nummorum ex argento Anglo-Saxonicorum et Anglo-Danicorum in Museo Nicolai Kederi*, paginated together with his *Nummorum in Hibernia... cusorum indagatio*, Lipsiæ MDCCVIII. In this it is said, p. 13, that Keder's coins were from Swedish soil. None are said to be from the Näs treasure. In his discussion of the Näs hoard (see note 2 to chapter 6) he speaks in general terms (p. 4) about his acquisitions of foreign coins from the hoard.